

# Waarom al die fifty-fifty-verkiezingsuitslagen?

16 juli 2020

Henri Beunders

Het Nederlandse partijpolitieke landschap is een land van molshopen geworden. De Tweede Kamer telt vijftien partijen. Aan de verkiezingen doen nog meer partijen mee. Een partij is een *lifestyle* geworden: voor elk wat wils.

Des te opvallender zijn de uitslagen van ja-nee-referenda en verkiezingen tussen twee politici. Die eindigen vaak in een fifty-fifty-uitslag. Ook bij het CDA. Zo'n 20.000 leden brachten hun stem uit voor een nieuwe lijsttrekker. Als Hugo de Jonge in de eerste ronde 248 stemmen meer had gehad, had hij gewonnen. Als Pieter Omzigt in de tweede ronde 130 stemmen meer had gehad, was hij nu lijsttrekker.

Deze half-half-uitslagen duiken steeds vaker op. In 2016 bij de Britse *Brexit* (51,9% voor). In 2017 bij het Turkse grondwetreferendum (51,4% voor). En deze maand bij de presidentsverkiezingen in Polen waar de rechtse president Duda met 51,2 procent won van de progressieve uitdager Tzraskowski. Bij de presidentsverkiezingen in Oostenrijk in 2016 won juist de Groene kandidaat Van der Bellen nipt van de uiterst rechtse kandidaat Hofer.

Natuurlijk, de monsterzeges dienen worden genoemd. Zoals de zege van uitdager Macron op Marine Le Pen (66%-33%) en president Poetin bij het referendum over zijn grondwet (77,9% voor). Maar dit soort *landslides* lijken uitzondering geworden. Hoe is dit te verklaren?

In 2000 wist in de VS niemand wie gewonnen had, Al Gore of George W. Bush, het scheelde een handvol stemmen, hertelling was nodig. Toen kwamen verschillende theorieën op. Dat er een '*fifty-fifty natie*' was ontstaan. Of deze: een kleine verandering in de publieke opinie kan een enorm effect kan sorteren op de uitkomst.

De stelling dat het Westen op allerlei terreinen in twee helften uiteen is gevallen is ronduit populair geworden. Hoog opgeleiden versus laag opgeleiden, stedelingen versus plattelanders, ouderen versus jongeren, progressieve kosmopolieten versus conservatieve nationalist.

De cijfers bevestigen de polarisatie. In Londen stemde 60% van de Londense kiezers voor *Remain*, in arme plattelandsstreken stemde 60% voor *Brexit*. In Oostenrijk stemde 85% van de laag opgeleiden voor de rechtse Hofer, en 83% van de hoog opgeleiden voor de progressieve Van der Bellen. Een probleem hierbij is dat deze stelling miskent dat binnen al die 'helften' ook vaak zeer verschillend wordt gestemd.

Waarom komt de einduitslag dan zo vaak uit op 50%? Theorieën genoeg. Zoals de 'regressie naar het gemiddelde': bij de volgende verkiezingen zal de verliezer het verschil weer goed maken. Of de 'professionalisering' van de politici, hun achterban en de pr-machines: die leidt tot convergentie. Zoals voetbalwedstrijden ook langer nul-nul blijven als beide partijen beter worden. De kiezers zijn dan 'geprofessionaliseerde burgers'. Helaas, er is niet één verklaring. Bij keuzes gaat het meestal om een mix van eigen



voorkeuren en kopieergedrag.

We leven nu in het digitale tijdperk, *big data* alom. De wiskunde, ingebed in de nieuwe wetenschap van de 'sociale fysica', is het zaligmakende instrument geworden om het collectieve gedrag van mensen te analyseren. De kern: mensen gedragen zich als atomen. De Franse natuurkundige Serge Galam beschreef in september 2016 het Amerikaanse kiezersgedrag op basis van fysische processen en begrippen als 'drempeldynamiek' en 'verschuivende balans in waarden', en het loskomen van 'bevroren vooroordelen' die voor 'kantelmomenten' zorgden. Hij concludeerde: Trump gaat winnen.

Mens en massa bezitten behalve verborgen vooroordelen en emoties ook grote voorspelbaarheid. Met data van gsm's, creditcards, de sensoren overal worden nu alle mogelijke sociale interacties gevisualiseerd. De Corona-virologen zijn permanent met schuifjes op het scherm in de weer om te zien wat er in het model verandert als deze of die parameter verandert.

Wij data-mensen doen dat ook, dat schuiven met cijfers: telkens als we een hotel of wat ook beoordelen met een getal tussen -5 en +5. Big-data-analyses bewijzen nu wat we al vermoedden: we worden beïnvloed door het cijfer dat anderen gaven. Waarom? De gedragswetenschapper zegt: omdat we er graag bij willen horen. En misschien ook wel omdat die beoordeling voor onszelf ook niet wezenlijk belangrijk is.

De bekende computervisualisaties van voetgangersstromen bewijzen dit. Zet een paal in het midden van het voetpad, en kijk hoeveel mensen langs deze of die kant lopen. Dat zal niet veel verschillen. Zo kunnen we fifty-fifty-uitslagen ook zien. Omdat alle kiezers online zijn en weten dat ze moeten kiezen gedragen zij zich meer en meer als 'sociale atomen' in de groepsdynamica op het station: je moet langs deze kant van de paal of langs die kant, een andere weg is er niet. Of politiek linkse mensen vaker links passeren en politiek rechtse mensen vaker rechts, dat zeggen die sensoren nog niet. Passanten er gewoon naar vragen zou al wat opleveren.

In rustige tijden maakt het waarschijnlijk niet zo veel uit, dan kom je toch wel bij die trein, wel als er fysieke paniek is zoals na een aanslag of morele paniek bij gevoelde bedreiging van de geestelijke veiligheid. Zo is het ook in de politiek. Alleen in bijzondere tijden, als de routine het verliest van de 'bevroren vooroordelen' en andere emoties zien we electorale aardverschuivingen. Die laten zich makkelijker verklaren dan de 50-50-scores.

We moeten waken voor algemeenheden, maar zonder kunnen we niet. Het is zoals de Franse dichter Paul Valérie zei: 'Generalisaties die simpel zijn kunnen niet waar zijn. Maar aan generalisaties die niet simpel zijn, heb je niets'.

Meer inzicht in de bijna magische *fifty-fifty* kunnen we krijgen als informatici en gedragswetenschappers - de kenners van het getal en van de geest - elkaars taal leren en gaan samenwerken.

Dat gebeurt nog veel te weinig.

\*